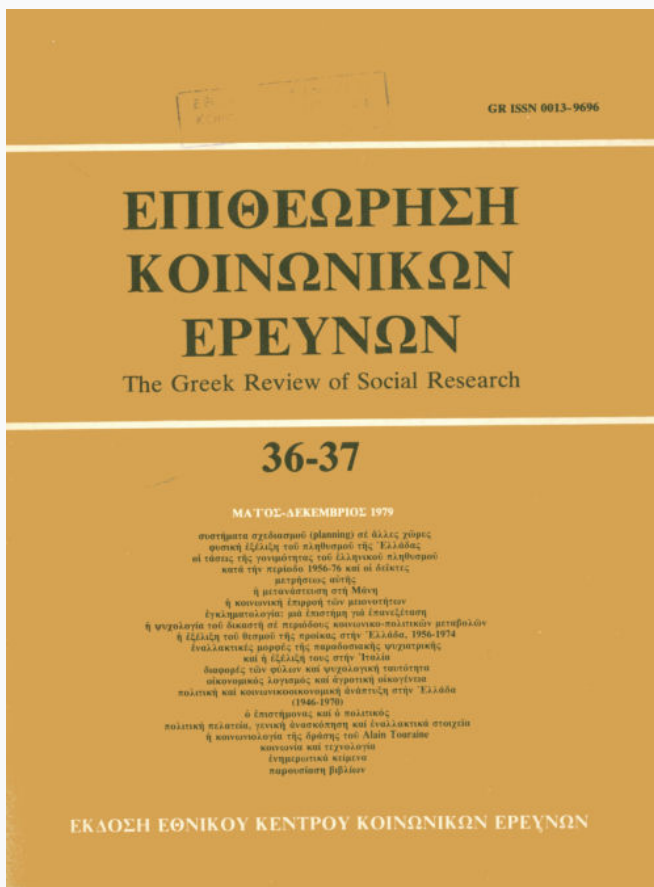

The Greek Review of Social Research

Vol 36 (1979)

36-37

Ο επιστήμονας και ο πολιτικός: Δυνατότητες και όρια της επιστημονικής συμβουλής στην πολιτική

Πάρις Βαρβαρούσης

doi: [10.12681/grsr.465](https://doi.org/10.12681/grsr.465)

Copyright © 1979, Πάρις Βαρβαρούσης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Βαρβαρούσης Π. (1979). Ο επιστήμονας και ο πολιτικός: Δυνατότητες και όρια της επιστημονικής συμβουλής στην πολιτική. *The Greek Review of Social Research*, 36, 393–401. <https://doi.org/10.12681/grsr.465>

ὁ ἐπιστήμονας καὶ ὁ πολιτικός

*δυνατότητες καὶ ὅρια
τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς
στὴν πολιτικὴ*

τοῦ

Πάρι Βαρβαροῦ

*Διδάκτορα τῆς Φιλοσοφίας
τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου
Πτυχιούχου τῶν πολιτικῶν
καὶ κοινωνικῶν ἐπιστημῶν*

Ἐδῶ καὶ ἄρκετά χρόνια, οἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν καὶ οἱ διάφοροι κρατικοί, ἰδιωτικοὶ καὶ διεθνεῖς ὄργανοι προσπαθοῦν νὰ συνδυάσουν τὴν ἐπιστήμη μὲ τὴν πολιτικὴν, τοποθετώντας ἐπιστημονικοὺς συνεργάτες σὲ διάφορες εἰδικές ὑπηρεσίες, μὲ σκοπὸ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ θέματα πρακτικῆς πολιτικῆς γιὰ νὰ βοηθήσουν ἔτσι στὴν ἐπίλυση τῶν πολὺπλοκων προβλημάτων τῆς σημερινῆς πολιτικῆς. Ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ συνεργασία τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀποτελεῖ γενικὴ ὁμολογία ὄχι μόνο τῶν ἐπιστημόνων ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν.¹ Θὰ ἦταν ὅμως σφάλμα νὰ ἰσχυριστῆί κανεὶς ὅτι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς συνεργασίας εἶναι πάντοτε ἱκανοποιητικά. Πολλές φορές συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, δηλαδή ὅσο πῶς μεγάλη εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς ἐπιστήμης στὴν πολιτικὴν, τόσο πῶς ἀποκαρδιωτικά εἶναι τὰ ἀποτελέσματα· κι αὐτὸ γιὰτὸν δὲν ὑπάρχει κανένας τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο νὰ ἐπιδρᾷ ἡ ἐπιστημονικὴ σκέψη στὴν πρακτικὴν πολιτικὴν.

Οἱ πολιτικοὶ τῆς κυβερνητικῆς κυρίως ἱεραρχίας ἀπασχολοῦν ὡς συμβούλους ἐπιστήμονες. Ὁ σκοπὸς² ὅμως τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς στὴν πολιτικὴν, ὅπως θὰ δοῦμε, δὲν εἶναι ἡ λήψη πολιτικῶν ἀποφάσεων ἀλλὰ ἡ μεθοδικὴ καὶ συστηματικὴ ἀνάλυση τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἡ διαλεύκανση τῶν πολιτικῶν προβλημάτων σὲ ὅλες τῆς πτυχῆς τους καὶ ὁ καθορισμὸς τῶν συνεπειῶν τῶν λαμβανομένων μέτρων καὶ γενικὰ τῶν ἐνενεργειῶν.

Γεννιέται ὁμῶς τὸ ἐρώτημα: Πράγματι ὁ πολιτικός χρειάζεται τὴν συμβουλὴν τοῦ ἐπιστήμονα; Μήπως δὲν ἔχει ἄρκετοὺς συνεργάτες—ὑπαλλήλους— πού μποροῦν νὰ τοῦ προσφέρουν τὶς ἀπαραίτητες πληροφορίες πού χρειάζεται προκειμένου νὰ λάβει τὶς ἀποφάσεις του; Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ὁ διοικητικὸς μηχανισμὸς ἀπαρτίζεται ἀπὸ ὑπαλλήλους πού στὴν πλειονότητά τους εἶναι ἐνήμεροι τῶν προβλημάτων πού τοὺς ἀπασχολοῦν· ἄρκετοὶ ἀπ' αὐτοὺς διαθέτουν ὑψηλὴν μόρφωση, καὶ ἐπομένως εἶναι γινώστες τῶν θεμάτων τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς. Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι ἂν ἡ πολιτικὴ ἡγεσία θὰ μπορούσε ν' ἀφήσει τὴ λύση ὅλων τῶν προβλημάτων καὶ κυρίως τῶν σπουδαιότερων ἀπ' αὐτὰ στὰ χέρια τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Στὴ συνέχεια

1. H. Albert, «Probleme der Wissenschaftslehre in der Sozialforschung», in: R. König (Hrsg), *Handbuch der empirischen Sozialforschung*, tom. 1, 3 Aufl., Stuttgart, 1973, σελ. 57-102. Τοῦ ἴδιου, «Probleme der Theoriebildung: Entwicklung, Struktur und Anwendung sozialwissenschaftlicher Theorien», in: H. Albert (Hrsg), *Theorie und Realität, ausgewählte Ansätze zur Wissenschaftslehre der Sozialwissenschaften*, Tübingen, 1964, σελ. 3.

H. Friedrich, «Die Wissenschaft im Dienste der Regierung», in: H. Maier/K. Ritter/U. Matz (Hrsg), *Politik und Wissenschaft*, Verlag G.H. Beck, München 1971, σελ. 465-495.

2. W. Bühl, «Wissenschaft und Politik», *Einführung in die Wissenschaftssoziologie*, Verlag C.H. Beck, München 1974, σελ. 263. K. Lompe, *Wissenschaftliche Beratung der Politik*, Verlag Otto Schwarz & Co., Göttingen 1966, σελ. 10.

θά προσπαθήσουμε μέ ὀρισμένα στοιχεῖα³ νά ἀποδείξουμε ὅτι ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα αὐτό εἶναι ἀρνητική.

Πρώτα-πρώτα ἡ νομική κατάρτιση τῶν ὑπαλλήλων κατά κανόνα τούς ἐπιτρέπει νά ἀσκοῦν διοικητικές ἐργασίες, καί λίγο ἀπό αὐτούς εἶναι εἰδικευμένοι σέ ὀρισμένα θέματα τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς, ἡ δέ ἐπιστημονική τους κατάρτιση εἶναι δευτερογενής, δηλαδή προέρχεται ἀπό τίς δημοσιευμένες ἐπιστημονικές ἐργασίες ἢ γνωμοδοτήσεις ἄλλων ἐπιστημόνων.

Ἐνα δεῦτερο στοιχεῖο πού ἐνισχύει τόν ἰσχυρισμό ὅτι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δέν μποροῦν νά καλύψουν τή θέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου εἶναι οἱ συνθήκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ἐργάζονται. Ὁ ὑπάλληλος προτιμᾷ νά διαχωρίζει τά προβλήματα καί νά τά ἐπεξεργάζεται μεμονωμένα κάτω ἀπό τήν ἐπίβλεψη, δηλαδή ὑπηρεσίας, δηλαδή σύμφωνα μέ τίς ἐντολές τῶν προϊσταμένων του. Ἔτσι ὅμως ὄχι μόνο δυσκολεῖται ἡ ἐπικοινωνία καί ἡ ἀναλλαγὴ πληροφοριῶν μέ ἄλλες ὑπηρεσίες ἀλλά γίνεται καί καθυστέρηση καί ἀπόλεια τῶν πληροφοριῶν.

Ἡ τρίτο στοιχεῖο θά μπορούσαμε νά ἀναφέρουμε τόν τρόπο ἐργασίας τῶν ὑπαλλήλων. Ἡ ἀπασχόλησή τους μέ τά καθημερινά προβλήματα καί ὁ φόρτος ἐργασίας τους, δέν τούς ἐπιτρέπουν νά ἀσχοληθοῦν ἐντατικά μέ τά εἰδικά προβλήματα, γι' αὐτό συνήθως καταφεύγουν ἐξαιτίας τῆς πίεσεως τῶν ἐπεγούσης φύσεως προβλημάτων σέ μικρο-πρόθεσμες λύσεις. Ἡ ἐμβάθυνση στήν οὐσία τῶν προβλημάτων θεωρεῖται λόγω τῶν περιορισμένων χρόνου δύσκολη, ἂν ὄχι ἀδύνατη, καί ἡ παρουσίαση περιορίζεται μόνο στίς λεπτομέρειες καί παραλείπει τίς πιθανές προοπτικές ἐξελιξέως τους.

Ἐνα ἄλλο σημαντικό στοιχεῖο, πού ἐνισχύει τήν ἀποψη περί ἀκαταλληλότητας τῶν ὑπαλλήλων ὡς εἰδικῶν συμβούλων, εἶναι ὅτι οἱ γνώσεις τους θεωροῦνται συχνά «πεπαιωμένες». Ὅχι σπάνια παρουσιάζεται τό φαινόμενο νά ὑπερασπίζονται οἱ ὑπάλληλοι θέσεις ξεπερασμένες πού ἦδη σήμερα οἱ καινοῦργες ἐρευνες ἔχουν ὑπερκεράσει. Τό διοικητικό μηχανισμό χαρακτηρίζει σήμερα μιά συντηρητική τάση, πού ἐπιδιώκει νά προσδώσει σταθερότητα καί ἀσφάλεια στήν πολιτική καί πού ἀντιμετωπίζει μέ σκεπτικισμό κάθε νέα καί προοδευτική κίνηση.⁴ Σέ μιά προοδευτική ὁμοσ κοινωνία θά ἦταν δύσκολο ἡ Κυβέρνηση νά στηριχθεῖ σέ γνώσεις πού ἀνήκουν στό παρελθόν.

Τέλος, θά μπορούσε νά ἀναφέρει κανεῖς ὅτι ὁ διοικητικός μηχανισμός δέν εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπό τίς πολιτικές ἐπιρροές καί ἐπομένως ἀμφισβητεῖται ἡ ἀντικειμενικότητά του. Ἀκόμη καί ἐκεῖ πού οἱ ὑ-

πάλληλοι ἐμφανίζονται πολιτικά οὐδέτεροι, ὑπάρχει κίνδυνος ὁ ὄριζοντας τῶν γνώσεών τους νά περιορίζεται μόνο στήν ὑπάρχουσα πολιτική γραμμή.

Καταλήγουμε, λοιπόν, στό συμπέρασμα ὅτι οἱ ὑπάλληλοι πολύ δύσκολα μποροῦν νά ἐμφανιστοῦν ὡς εἰδικοί σύμβουλοι τῆς πολιτικῆς. Ὡστόσο, οἱ σπουδαιότερες πληροφορίες μεταφέρονται στούς πολιτικούς μέσω τοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ. Σέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς π.χ. θεωρεῖται ὁ μηχανισμός τοῦ Ἰπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν μέ τίς διάφορες ὑπηρεσίες του στό ἐξωτερικό (πρεσβεῖες, προξενεῖα καί ἀντιπροσωπεῖες σέ διεθνεῖς ὀργανισμούς) ὁ μοναδικός ἴσως δρόμος ἐμπιστευτικῶν πληροφοριῶν. Τό πρόβλημά μας ὅμως ἐδῶ δέν εἶναι τό ἂν οἱ πληροφορίες εἶναι ἐμπιστευτικές, ἀλλά ὁ τρόπος ἐπεξεργασίας τους καί ὁ συνδυασμός τους μέ τή λύση τῶν πολιτικῶν προβλημάτων, δηλαδή μέ τή σωστή λήψη ἀποφάσεων.⁵

Ἐπομένως, μπορούμε νά πούμε ὅτι ὁ ὑπάλληλος δέν μπορεῖ νά ἀντικαταστήσει τόν ἐπιστήμονα καί κατά συνέπεια ἡ ἐπιστημονική συμβουλή θεωρεῖται ἀπαραίτητη—ἡ θέση αὐτή θά ὑποστηριχθεῖ πῶς καί τῶ λεπτομερέστερα—γιὰ τήν πολιτική. Αὐτό φυσικά δέν σημαίνει ὅτι οἱ ἐπιστήμονες μποροῦν νά ἀντικαταστήσουν τούς ὑπαλλήλους, ἀλλά ἀπλῶς συμπληρώνουν τό ἔργο τους καί μάλιστα στίς περιπτώσεις ἐκείνες πού ὁ ὄγκος τῆς ἐργασίας τους καί ὁ περιορισμένος χρόνος δέν τούς ἐπιτρέπουν νά διευρύνουν τόν ὄριζοντα τῶν γνώσεών τους.

ἡ θέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου

Μιά βασική ἀρχή πού πρέπει νά χαρακτηρίζει κάθε ἐπιστήμονα πού παίρνει θέση συμβούλου σέ μιά πολιτική ἡγεσία ἢ πολιτικό ὄργανισμοῦ εἶναι ἡ ἀντικειμενικότητα. Ἡ ἀντικειμενικότητα ὁδηγεῖ στήν πραγματικότητα. Ἡ πραγματικότητα⁶ ὅμως δέν εἶναι ἐνα σταθερό μέγεθος ἀλλά μεταβάλλεται ἀνάλογα μέ τήν κατανόηση τῶν ἀνθρώπων καί τίς ἐναλλαγόμενες καταστάσεις. Στόν κόσμο πού ζοῦμε δέν ὑπάρχει ἡ ἀντικειμενικά περιγραφόμενη τάξη. Αὐτό πού βλέπουμε μέ τά μάτια μας δέν εἶναι τό ἀντικειμενικά δεδομένο, ἀλλά μιά ἀτέλειωτη σύγχυση γεγονότων, ἐπιδράσεων, ἐξαρτήσεων, συσχετισμῶν καί ἐπιρροῶν. Τήν πραγματικότητα τήν ἀντιλαμβάνεται ὁ καθένας ὕστερα ἀπό μιά εἰς βάθος κατανόηση τῶν διαφόρων πληροφοριῶν πού ὀ-

5. H. Kissinger, *Die Entscheidung Drängt*, Düsseldorf, 1961, σελ. 410.

6. Ἡ «ἀντικειμενικότητα» ἐρμηνεύεται μέ τήν ἱκανότητα ἐνός ἐπιστημονικοῦ παρατηρητοῦ νά βλέπει τόν ἐμπειρικό κόσμο ὅπως «πράγματι» εἶναι, ἀλλά καί μέ τήν ποιότητα τῆς γνώσης πού ἐπιτυγχάνεται μ' αὐτόν τόν τρόπο. Βλέπε G. Simmel/G. Mead/A. Schütz, in: W. Bihl, *Verstehende Soziologie*, München, 1972, καί H. Barth, *Wahrheit und Ideologie*, Verlag Suhrkamp, 1974.

3. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 46.

4. H. Kissinger, «Die administrative Stagnation», in: *Die Entscheidung Drängt*, Düsseldorf 1961, σελ. 396.

δηγοῦν στήν ἀντικειμενική ἐρμηνεία τῶν γεγονότων.⁷

Ἡ ἀντικειμενικότητα εἶναι λοιπόν προϋπόθεση τῆς ἐπιστήμης καί φτάνει κανεῖς σ' αὐτήν ἀπό μεθοδική καί συστηματική ἐργασία. Ὁ ἐπιστήμονας προσπαθεῖ πρῶτα νά δημιουργήσει τήν τάξη καί τή σειρά τῶν γεγονότων καί ἔπειτα νά δώσει συνειδητά τήν ἀπαιτούμενη ἐξήγηση. Μέ τόν ἴδιο τρόπο ἐργάζεται καί ὁ πολιτικός, μέ μόνη τή διαφορά ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος νά δίνει ἀπάντηση καί σέ προβλήματα πού δέ μπορεῖ νά ἐξηγήσει.

Ἡ συμπεριφορά τοῦ πολιτικοῦ ἔναντι μιᾶς πολιτικῆς καταστάσεως δέν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπό τή γνώση τῆς οὐσίας ἀλλά καί ἀπό τήν κατανόηση τῶν πραγμάτων. Ἐνα γεγονός π.χ. ὁ πολιτικός τό αἰτιολογεῖ ἀνάλογα μέ τά συμφέροντά του, τοὺς σκοποὺς του, τὰ διάφορα μέτρα πού ὀφείλει νά λάβει καί πάνω ἀπ' ὅλα ἀνάλογα μέ τίς ἀξίες καί ιδέες πού τρέφει.⁸

Ἐπομένως, δέν ὑπάρχει καμιᾶ ἀντικειμενική γνώση τῆς καταστάσεως πού θά ἦταν σέ θέση νά παραμερίσει τήν ἐκάστοτε πολιτική. Μιά σειρά ἀπό γεγονότα μπορεῖ νά ἐρμηνευθοῦν μέ βάση ὀρισμένα μέτρα, ἀξίες καί σκοποὺς. Δέν μποροῦμε ὁμως νά κρίνουμε ἀπό τά ἴδια τά γεγονότα ποιά μέτρα, ποῖες ἀξίες καί ποιοὶ σκοποὶ θά ἰσχύουν στήν κάθε περίπτωση. Τά δεδομένα γεγονότα δέ μποροῦν νά δώσουν τίς ἀπαιτούμενες ὁδηγίες γιά τήν περαιτέρω συμπεριφορά· ἀπλῶς ἀποτελοῦν τήν προϋπόθεση γιά τό «πράττειν». Ἡ λύση, λοιπόν, τῶν προβλημάτων πού παρουσιάζονται, δέν βρίσκεται στά ἴδια τά γεγονότα, ἀλλά στά μέτρα πού θά λάβει ὁ πολιτικός καί πολύ περισσότερο στίς ἀξίες καί τοὺς σκοποὺς πού κυριαρχοῦν στήν πολιτική. Ὁ ἐπιστήμονας μπορεῖ νά ἐρμηνεύσει τοὺς παράγοντες αὐτοὺς ἀλλά ὄχι καί νά τοὺς καθορίσει. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ ἐπιστημονική κατάρτιση δέν ἀρκεῖ γιά τήν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς πολιτικῆς. Ὁ ἐπιστήμονας δέν μπορεῖ νά ἀποσυρεῖ ἀπό τόν πολιτικό τό βάρος τῶν ἀποφάσεων. Ἐπομένως, ὁ ἐπιστήμονας δέν μπορεῖ νά ἀντικαταστήσει τόν πολιτικό.⁹

Μέ αὐτή τήν τοποθέτηση τῶν πραγμάτων ἡ θέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου στήν πολιτική παρουσιάζεται ἰδιαίτερα εὐαίσθητη. Ὁ ἐπιστημονικός σύμβουλος πρέπει νά καταπιστεῖ μέ πολύ λεπτὴ ἐργασία, γιά νά μπορεῖ νά προσφέρει ὑπηρεσίες στήν πολιτική. Γιά νά μὴ ἀκολουθήσει στους συλλογισμοὺς καί τίς ἐνέργειές του τόν γραφειοκρατικό τρόπο τοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ καί νά μπο-

ρεῖ νά προχωρεῖ ἐλεύθερα στίς ἔρευνές του, πρέπει νά ἀντιπαλεῖται ἀνάμεσα στή Σκύλλα καί στή Χάρυβδη. Ὅταν ἀκολουθεῖ τὸν πρῶτο τρόπο, προσφέρει μόνο τεχνητὴ βοήθεια, ὅταν ὁμως ἐνεργεῖ ἐλεύθερα, τότε κινδυνεύει νά κάνει σύγχυση ἀνάμεσα στό δογματισμό καί τὴν ἠθική καί νά περιέλθει στό ρόλο τοῦ «μάρτυρα».¹⁰

Τό ἂν θά ἀκολουθήσει τὴ μέση ὁδὸ θά ἐξαρτηθεῖ ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς παράγοντες πού τὸν περιβάλλουν, ἀλλά καί ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του τὴν ἴδια.

Ἡ σωστὴ συμβουλή θά πρέπει νά εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς μεθοδικῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καί νά βασίζεται στίς ἀτομικὲς ἀξίες. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θά μποροῦσε νά θεθεῖ τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσο μιᾶ «ἀπεριόριστη συμβουλή»¹¹ δέν θά ἐπηρέαζε ἀκριβῶς λόγῳ τῶν ἀτομικῶν ἀξιών τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου τὰ ἀποτελέσματα τῆς συμβουλῆς.

Ἡ ἐξασφάλιση τοῦ «*minimum*» τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἀξιών ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ συμβούλου μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ μέ δύο μέσα:¹² Τὸ πρῶτο καθορίζει ὅλους τοὺς δυνατοὺς τρόπους γιά τὴν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν, δηλαδή τὴν χρησιμοποίηση στήν πολιτικὴ σφαῖρα ὅλων τῶν ἐμπειρικῶν πληροφοριῶν. Τὸ δεύτερο βρίσκεται στήν ἐκλογή τοῦ σωστοῦ τρόπου συμβουλῆς. Ἡ βῆμα πρὸς βῆμα μέθοδος (μέ τὸν περιορισμό τῶν ἀξιών) ἐνισχύει τὴν ἐργασία τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου καί τὴν ὁδηγεῖ σέ ἐπιτυχῆ ἀποτελέσματα.

Ἡ τάση γιὰ περιορισμό¹³ τῶν ἀτομικῶν ἀξιών μπορεῖ νά ἐρμηνευθεῖ μέ πολλοὺς τρόπους. Ὁ κυριότερος εἶναι ὅτι θά πρέπει ἡ ἐμπειρικὴ λαμβανόμενη γνώση νά γίνε ἀποδεκτικὴ εἴτε στὸν ἐπιστημονικό εἴτε στὸν πολιτικό τομέα. Ἀπὸ τὴν «ἐλεύθερη τοποθέτηση τῶν ἀξιών» (ὁ ὀρισμός αὐτὸς ἔχει σχεδὸν τὴν ἴδια σημασία μέ τὸν «περιορισμό τῶν ἀξιών») ἐξαρτᾶται κατὰ κάποιο τρόπο καί ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς. Ὁ περιορισμός ἢ ἡ ἐλεύθερη τοποθέτηση τῶν ἀξιών θεωρεῖται ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση, μέσα στήν πολυπλοκὴ ἐκπροσώπηση ἰδεῶν καί ἰδεολογιῶν τῆς πολιτικῆς, γιά τὴν ἐξασφάλιση ἑνὸς «*maximum*» ἀποδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν πληροφοριῶν.¹⁴ Στὸ σημεῖο αὐ-

7. F. Naschold, *Politische Wissenschaft*, München, 1972, 2. Aufl. σελ. 22.

8. A. Morkel, *Politische und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 26.

9. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 27.

10. F. Friedrich, «Die Wissenschaft im Dienste der Regierung», in: H. Maier/K. Ritter/U. Matz (Hrsg.), *Politik und Wissenschaft*, Verlag G.H. Beck, München 1971, σελ. 466.

11. K. Lompe, *Wissenschaftliche Beratung der Politik*, Verlag Otto Schwarz & Co., Göttingen 1966, σελ. 166.

12. W. Bühl, «Wissenschaft und Politik», *Einführung in die Wissenschaftssoziologie*, Verlag C.H. Beck, München 1974, σελ. 255. K. Lompe, *Wissenschaftliche Beratung der Politik*, Verlag Otto Schwarz & Co., Göttingen 1966, σελ. 27.

13. H. Albert, «Wissenschaft und Politik. Zum Problem der Anwendbarkeit einer wertfreien Sozialwissenschaft», in: *Probleme der Wissenschaftstheorie*, Festschrift für Viktor Kraft, Hrsg. v. E. Topitsch, Wien 1960, σελ. 216.

14. H. Albert, «Wissenschaft und Politik», in: E. Topitsch (Hrsg.), *Probleme der Wissenschaftstheorie*, Wien, 1960, σελ. 213.

τό θά πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι ἡ ἀπαίτηση γιά περιορισμό τῶν ἀξιών δέν σημαίνει καί τήν ἀπόρριψη ὀρισμένου εἶδους ἀξιών, ἀλλά τήν ἀποφυγή χρησιμοποίησης τους στήν ἀνάλυση τῶν πολιτικῶν προβλημάτων¹⁵ κι αὐτό γιά νά ἀποφευχθεῖ ὁ κίνδυνος «δουλοπρέπειας» τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου.¹⁶

Τό ὅτι ὁ ἐπιστημονικός σύμβουλος ὀφείλει νά ἀποφευγεῖ κατά τήν ἀνάλυση τῶν πολιτικῶν προβλημάτων τήν προβολή τῶν ἀξιών, αὐτό δέ σημαίνει ὅτι οἱ συμβουλεῦς του δέν στηρίζονται στίς ἀξίες. Ὁ πολιτικός ὁμως ὀφείλει νά συνδυάζει τούς πολιτικούς του σκοπούς μέ τίς ἀξίες καί τήν ἠθική.

Ἡ Morgenthau τονίζει¹⁷—γιά νά περιοριστοῦμε σέ θέματα διεθνῶν σχέσεων—ὅτι ἡ πολιτική μεταξὺ κρατῶν εἶναι ἕνας ἀγώνας ἰσχύος καί συμφερόντων, ἀλλά αὐτός ὁ ἀγώνας μπορεῖ νά περιοριστεῖ ἀπό τήν πολιτική ἠθική. Ὁμοίως ἐκφράζεται καί ὁ Kissinger: «πιστεύω ὅτι κάθε πολιτικός χρειάζεται ἠθικές ἀρχές, γιά νά εἶναι σέ θέση νά ὀρίσει τούς σκοπούς τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς».¹⁸ Ὁ συνδιασμός τῶν ἀξιών μέ τούς σκοπούς ἔχει σάν ἐπακόλουθο τήν ὑπογράμμιση τῆς σπουδαιότητος τῶν μέσων στήν πολιτική. Τά μέσα πού χρησιμοποιοῦνται γιά νά ἐπιτευχθοῦν οἱ σκοποὶ εἶναι ἐξίσου σημαντικά, ὅσο καί οἱ ἴδιοι οἱ σκοποί. Μέ τήν πρόταση αὐτή δίνουμε σέ γενικές γραμμές τὸ πρότυπο τῆς πολιτικῆς κατὰ τόν Ἀριστοτέλη πού ἔχει υἱοθετηθεῖ ἀπό ὅλα τὰ δημοκρατικά κράτη τῆς Δύσεως.

Ἡ Brzezinski, σημερινὸς σύμβουλος τῆς Κυβερνήσεως Carter τῶν ΗΠΑ, ὑπογραμμίζει¹⁹ τὴ σημασία τοῦ ἀριστοτελικοῦ αὐτοῦ μοντέλου καί τονίζει ὅτι γιά τήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν θά πρέπει νά χρησιμοποιηθοῦν μόνο τὰ μέσα ἐκεῖνα πού συμφωνοῦν μέ τίς ἀξίες καί τίς ἠθικές ἀρχές. Ἡ διακοπή τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας τῶν ΗΠΑ πρὸς τήν Τουρκία γιά ἄρκετὸ χρονικὸ διάστημα, ἐξαιτίας τῆς τουρκικῆς εἰσβολῆς στήν Κύπρο, ἦταν ἀποτελεσματικὸ συνδυασμὸ ἀξιών καί σκοπῶν.

ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς

Ἡ λήψη ἀποφάσεων εἶναι ἡ σημαντικότερη ἐργασία τοῦ πολιτικοῦ. Στις περισσότερες ὁμως περιπτώσεις ἀναγκάζεται ὁ πολιτικός νά λάβει ἀποφάσεις χωρὶς νά ἔχει τίς ἀπαραίτητες πληροφορίες, ἰδίως σέ θέματα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὅπου ἡ λήψη μιᾶς ἀποφάσεως εἶναι δύσκολη γιὰ τὸ προϋποτιθεταί

ὅτι ὁ πολιτικός ἔχει λάβει ὑπόψη τοῦ προηγουμένου τόν «καθορισμὸ τῆς καταστάσεως» (Definition der Situation),²⁰ τὴν ἐκτίμηση τῶν πολιτικῶν γεγονότων τῆς διεθνούς πολιτικῆς, τήν κατανοήσιν τῶν κανόνων τῶν διεθνῶν σχέσεων κτλ.

Μιά ἄλλη δυσκολία πού ἀντιμετωπίζει ὁ πολιτικός εἶναι ἡ ταχύτητα μέ τήν ὁποία ἐξελισσονται οἱ διάφορες πολιτικὲς καταστάσεις. Πρὶν ὁ πολιτικός συγκεντρωθεῖ πλήρως σέ ἕνα θέμα, γιά νά δώσει μιὰ σωστὴ ἀπάντηση, παρουσιάζονται νέες καταστάσεις πού ἐπισκιάζουν τίς πρώτες καί ἀπαιτοῦν νέους συλλογισμούς. Τέλος, ὁ πολιτικός βρίσκεται μπροστὰ σέ ἕναν αὐξανόμενο ἀριθμὸ ἀσυνήθων καταστάσεων, γιά τίς ὁποῖες καλεῖται νά λάβει ἀποφάσεις, χωρὶς νά μποεῖ νά τὸν ὑποδείξει κανεὶς πῶς καί μέ ποιά μέσα θά πρέπει νά ἐνεργήσει. Σέ καιρὸ πολέμου π.χ. πού ὀφείλει ὁ πολιτικός νά λάβει ἀποφάσεις χωρὶς νά εἶναι γνώστης τῶν σχεδίων ἢ σκοπῶν τοῦ ἀντιπάλου, δέν ὑπάρχουν κανόνες ἢ τρόποι ἐνέργειας πού νά καθορίζουν τὴ συμπεριφορὰ τῶν κρατῶν. Ἀλλά καί σέ ἄλλους κοινωνικοὺς τομεῖς (τῆς πολιτικῆς, τῆς οἰκονομίας κ. ἄ.) παρουσιάζονται συχνὰ καταστάσεις στίς ὁποῖες οἱ ὑπάρχουσες γνώσεις καί πληροφορίες δέν μπορούν νά δώσουν τὴ δέουσα λύση.

Λαμβάνοντας ὑπόψη τὰ ἀνωτέρω, καταλήγουμε σὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ γνώσεις τοῦ πολιτικοῦ παρουσιάζονται ἐλλείψεις καί μονομερεῖς. Ἡ ἐλλείψη ὁμως αὐτῆ βρίσκεται περισσότερο στίς ἴδιες τίς πολιτικὲς καταστάσεις καί λιγότερο σὸν πρόσωπο τοῦ ὑπεύθυνου πολιτικοῦ. Ὡστόσο, δημιουργεῖται ἕνα χάσμα μεταξὺ τῶν γνώσεων τῶν ἀπὸ τῆ μιὰ πλευρὰ καί τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀπὸ τὴν ἄλλη, πού μπορεῖ νά θέσει σέ κίνδυνο κάθε ὑπεύθυνη πολιτική. Ὁ πολιτικός ἔχει φυσικὰ ὑπόψη του τὴ σπουδαιότητα τῆς θέσεώς του καί γνωρίζει ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος τῶν τιθεμένων ἐρωτήσεων καί προβλημάτων δέν μπορεῖ νὰ τὰ κατανοήσει. Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ δημιουργεῖ στήν πολιτικὴ μιὰ σταθερὴ πηγὴ ἀτέλειας καί δυσαρέσκειας. Εἶναι ὁμως γνωστὸ ὅτι ὁ κόσμος ἀνεκάθε κυβερνήθηκε μέ λιγώστες γνώσεις. Ἀλλὰ ἡ ἀλατῶδης αὐξηση τῶν ἐρωτημάτων τῆς πολιτικῆς καί ἡ ἔκταση τῶν διεθνῶν σχέσεων καθιστοῦν τὰ προβλήματα τῆς πολιτικῆς πολυπλοκότερα καί πολυμωρότερα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἡ συμβολὴ τῆς ἐπιστήμης στήν πολιτικὴ εἶναι ὄχι μόνον ἐπιθυμητὴ ἀλλὰ ἀναγκαία. Ὁ ἐπιστήμονας κατέχει τὴν ἀπαραίτητη μόρφωση καί τὸν ἀπαραίτητο χρόνο γιά τὴν ἐμβάθυνση στὰ πλῆθος πολιτικὰ καί κοινωνικὰ προβλήματα. Εἶναι γενικὰ ἀνεξάρτητος ἀπὸ ἐντολές καί ὀδηγίες καί θεωρεῖται ὁ καταλληλότερος γιά τήν ἀνάλυση τῶν πολιτικῶν προ-

15. W. Hoffmann, *Universität - Ideologie - Gesellschaft - Beiträge zur Wissenschaftssoziologie*, Suhrkamp Verlag, τομ. 261, Frankfurt a.M. 1968, σελ. 69.

16. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 114.

17. H. Morgenthau, *Macht und Frieden*, 1963, σελ. 49. Τοῦ ἴδιου *Politics among Nations*, New York, Knopf, 1954.

18. H. Kissinger, in: *Die Zeit*, Nr. 28, 2.7.1979, σελ. 3.

19. Z. Brzezinski, *Politische Macht, USA/UdSSR*, Kippenheuer und Witsch, 1966, σελ. 81.

20. R. Snyder, *Foreign Policy Decision Making*, The Free Press of Glencoe, 1966, σελ. 34.

βλημάτων. Ἐπίσης διαθέτει τὰ μέσα γιὰ νὰ σκεφθεῖ σωστά, γιὰ νὰ ἐρευνήσει νέους τρόπους, καὶ νὰ ἀναπτύξει μακροχρόνιες στρατηγικές. Οἱ ἐπιστημονικές λύσεις εἶναι ἀκριβεῖς, ἐπιειδή βασιζοῦνται σέ ὀρθολογιστικές σκέψεις καὶ εἶναι ἀντικειμενικές, ἐπειδὴ μποροῦν νὰ ἐπανεξεταστοῦν καὶ ἐπιπλέον ἐπειδὴ μποροῦν νὰ γίνουν κατανοητές στὸν καθένα.²¹

Σήμερα, μπορεῖ νὰ διαπιστώσει κανεὶς εὐκόλα ὅτι ἡ προσπάθεια νὰ θεθοῦν σκοποὶ στὸν πολιτικὸ τομέα εἶναι σπουδαιότερη ἀπὸ ἐκείνη τῆς τεχνικῆς. Ὁ ἐπιστημονικός σύμβουλος δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀρνεῖται—ἐφόσον τοῦ ζητηθεῖ—νὰ λαμβάνει μέρος καὶ στὴν ἄσκηση τῆς πολιτικῆς, γιατί ἔτσι θὰ ἀποφωχθεῖ τὸ status quo στὴν κοινωνία, τῆς ὁποίας ἡ πολιτικὴ ἡγεσία ἴσως νὰ μὴν ἔχει τὶς ἀπαραίτητες γνώσεις.

Ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς στὴν πολιτικὴ δὲν θὰ πρέπει ὅμως νὰ ἀποτελέσει μελλοντικὸ σκοπὸ γιὰ μιὰ «ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ».²² Ἡ σχέση πολιτικῆς καὶ ἐπιστήμης θὰ πρέπει νὰ εἶναι σχέση συνεργασίας καὶ ὄχι ἀφομοίωσης τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη. Στὴν περίπτωσι μιᾶς ἐπιστημονικῆς πολιτικῆς τὰ ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν ἄρκετα δυσάρεστα. Ἡ πολιτικὴ θὰ ἔπαυε νὰ ἦταν θέμα συζητήσεως καὶ συμβουλῆς, ψηφοφορίας καὶ ἀποφάσεων καὶ θὰ μεταβαλλόταν σέ μιὰ ὑπόθεσι ὀρθολογιστικῆς ἀνάλυσης.²³ Ὁ διάλογος καὶ ἡ ἐλευθερὴ ἔκφρασι γνώμων (ἡ βάση τῆς δημοκρατικῆς ἀρχῆς τῶν ἐξίσου σεβαστῶν γνώμων) θὰ ἔπαυε νὰ ὑπάρχουν ἀφοῦ ἡ ἐπιστημονικὴ λογικὴ θὰ ἔδινε δύο μόνον ἀπαντήσεις στὰ ἐρωτήματα τῆς πολιτικῆς, δηλ. «σωστό» ἢ «λάθος». Τὰ κόμματα καὶ ἡ ἀντιπολίτευσι δὲ θὰ εἶχαν πλέον τὴ νόμιμη θέση πού ἔχουν σέ ἓνα δημοκρατικὸ πολίτευμα, καὶ ἡ ὑπαρξὴ ἐκλογῶν δὲ θὰ εἶχε πλέον νόημα. Οἱ ἀποφάσεις θὰ λαμβάνονταν ὀρθολογιστικά καὶ κανεὶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὶς ἀμφισβητήσει, ἀφοῦ ἡ πολιτικὴ ἡγεσία θὰ καλυπτόταν ἀπὸ ἐπιστημονικά καταρτισμένους ἀνθρώπους πού θὰ γνώριζαν καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον τί θὰ ἔπρεπε νὰ γίνει.²⁴

Ἡ σκέψι, λοιπὸν, γιὰ μιὰ ἐπιστημονικὴ πολιτικὴ εἶναι τελειῶς λανθασμένη, ὅσο λανθασμένος εἶναι καὶ ὁ συλλογισμός γιὰ ἓνα διαχωρισμὸ τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη. Ποιὸς εἶναι ὅμως ὁ μέσος δρόμος πού θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθηθεῖ; Ὁ Μ. Weber προσεπάθησε νὰ δώσει μιὰ λύσι, διακρίνοντας τὴν με ἀξίες φορτωμένη σφαῖρα τοῦ πολιτικοῦ ἀπὸ ἐκείνη τοῦ ἐπιστήμονα πού εἶναι ἐλευθερὴ ἀξίω, με

τὸ διαχωρισμὸ τῶν «μέσων» καὶ τῶν «ἀξιών».²⁵ Ἡ ἐπιστήμη καθορίζει τὰ μέσα καὶ ἡ πολιτικὴ τοὺς σκοποὺς. Ἡ σκέψι αὐτὴ δὲν εἶναι πλέον παραδεκτὴ.²⁶ Ὁ ἐπιστήμονας δὲν πρέπει νὰ παραμεινὶ ἀδιάφορος στὴ δημιουργία τῆς πολιτικῆς καὶ μάλιστα ὅταν ζητηθεῖ νὰ προσφέρει ὑπηρεσία. Στὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο θὰ προχωρήσουμε ἀναλυτικότερα πιὸ κάτω.

δυνατότητες καὶ ὅρια τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς

Ὅπως τονίσαμε πιὸ πάνω, ἡ ἐπιστημονικὴ συμβουλὴ δὲν ἀποσκοπεῖ στὴ μείωσι τῶν πολιτικῶν ἀξιών, ἀλλὰ στὴν ἀλλαγὰ ἀπὸ αὐτὰς, ὅχι στὴν ἐξάλειψι τῶν διαλόγου, τῶν συμφερόντων ἢ τῶν διαφορῶν, ἀλλὰ στὴ σύνδεσὴ τους με τὰ γεγονότα. Σκοποῦν, λοιπὸν, τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς εἶναι νὰ ἐνισχύουν τὴν ρεαλιστικὴ συνείδησι τοῦ πολιτικοῦ.²⁷ Ἡ ἐνίσχυσι αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴ συστηματικὴ καὶ μεθοδικὴ ἐργασία, με τὴν ὁποία ἐπεξεργάζεται καὶ ἀναλύει ὁ ἐπιστήμονας τὰ διάφορα προβλήματα. Θὰ μπορούσε ἐπίσης νὰ τονίσει κανεὶς ὅτι σκοπὸς τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς δὲν εἶναι ἡ πολιτικὴ ἀπόφασι, ἡ λήψι δηλαδὴ ἀποφάσεων, ἀλλὰ ἡ ἀνάλυσι τῶν προβλημάτων.²⁸ Ὁ πολιτικός εἶναι ἐκεῖνος πού θετεῖ τοὺς πολιτικούς σκοποὺς καὶ παίρνει τὶς ἀποφάσεις. Ὁ ἐπιστημονικός σύμβουλος μπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ λαμβάνει μέρος στὶς ἀποφάσεις, ἀσχολεῖται ὅμως περισσότερο με τὴν ἐπίλυσι τῶν προβλημάτων καὶ τὴν ἐπίσημανσι τῶν πιθανῶν συνεπειῶν τους.

Ἡ πολιτικὴ ἐρμηνεύεται σάν ἀπάντησι σέ ἓνα πρόβλημα ἢ μιὰ σειρὰ προβλημάτων. Τὸ κατὰ πόσο ὅμως ἡ ἀπάντησι αὐτὴ εἶναι σωστὴ, ἐξαρτᾶται περισσότερο ἀπὸ τὴ σωστὴ τοποθέτησι ἢ μὴ τῶν προβλημάτων.

Τὸ πρῶτο πού ἔχει νὰ κάνει, λοιπὸν, κάθε πολιτικός, εἶναι νὰ μάθει ποιὰ εἶναι τὰ προβλήματα πού πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσει καὶ σέ ποιὰ ὀφείλει νὰ δώσει ἀπάντησι. Ὅσο πιὸ σωστὴ εἶναι ἡ διόγνωσι, τόσο καλύτερη εἶναι καὶ ἡ θεραπεία.²⁹ Ἡ ἀνάλυσι

25. Ἡ πιὸ γνωστὴ τοποθέτησι στὴ σχέση μεταξὺ «ἀξιών» (value) καὶ «γεγονότων» (facts) ἀνήκει στὸν Max Weber. Βλέπε Max Weber, *Methodologische Schriften*. Fischer Verlag, 1968, σελ. 229-276. Βλ. ἐπίσης Μ. Weber, *Ἡ προτεσταντικὴ ἠθικὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Καπιταλισμοῦ*, μετάφρασι Μ.Γ. Κυπριαίου, ἐισαγωγὴ καὶ ἐπιμέλεια Β. Φίλια—πού ἀντιτάχθηκε στὴν ιδέα ὅτι οἱ ἠθικές ἀξιολογικές κρίσεις ἔχουν ἐπιστημονικὸ κύρος.

26. H. Albert, «Wissenschaft und Politik», in: E. Topitsch (Hrsg), *Probleme der Wissenschaftstheorie*, Wien, 1960, σελ. 216.

27. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*. Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 29.

28. W. Buhl, «Wissenschaft und Politik», *Einführung in die Wissenschaftssoziologie*, Verlag C.H. Beck, München 1974, σελ. 264.

29. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*. Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 30.

21. K. Lompe, *Wissenschaftliche Beratung der Politik*. Verlag Otto Schwarz & Co., Göttingen, 1966, σελ. 5.

22. W. Buhl, *Einführung in die Wissenschaftssoziologie*. Verlag C.H. Beck, München, 1974, σελ. 255.

23. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 25.

24. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 26.

λοιπὸν τοῦ προβλήματος δὲ σημαίνει τὴν ἀποφυγὴ λήψεως ἀποφάσεων ἀλλὰ τὴν ἀνάλογη προετοιμασία. Ἡ ἀνάλυση μιᾶς πολιτικῆς καταστάσεως σημαίνει γιὰ τὸν ἐπιστημονικὸ σύμβουλο ἓνα τρίπτυχο ἐργασιῶν:³⁰

α) λεπτομερῆ περιγραφή ὄλων τῶν πολιτικῶν παραγόντων πού λαμβάνουν μέρος ἄμεσα ἢ ἔμμεσα στὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτικοῦ γεγονότος ἢ τῆς καταστάσεως,

β) ἔρμηνεία ὄλων τῶν στοιχείων πού ἐπέδρασαν στὴ δημιουργία τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, π.χ. πῶς καί γιατί ἐλήφθη μιὰ πολιτικὴ ἀπόφαση ἢ γιατί ἀκολοθεῖ ἓνα κράτος μὴ ὀρισμένη στρατηγικὴ στὴν ὑπερασπίσει τῶν συμφερόντων του καί

γ) ὅλες τὶς δυνατὲς προοπτικὲς σχετικὰ μὲ τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξη τῆς πολιτικῆς καταστάσεως.

Τὸ τελευταῖο αὐτὸ σημεῖο ἀποτελεῖ καί τὴ μεγαλύτερη δυσκολία σὲ κάθε ἀνάλυση πολιτικῶν καταστάσεων, κι αὐτὸ γιατί κάθε μελλοντικὴ πρόβλεψη θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐμπιστευτικὴ καί νὰ στηρίζεται σὲ ρεαλιστικὰ δεδομένα. Οἱ προγνώσεις, οἱ σχεδιασμοὶ καί οἱ προοπτικὲς βασίζονται κατὰ μεγάλο μέρος στὴ θεωρία τῶν πιθανοτήτων καί τελῶν ὑπὸ ὀρισμένες προϋποθέσεις. Τὸ φερέγγυό τους ὅμως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ κατὰ πόσο ἡ θεωρία καί οἱ ὑποθέσεις εἶναι σωστὲς καί ρεαλιστικὲς. Ἄν λάβει κανεὶς ὑπόψη τὴν πολυπλοκότητα καί ἀλληλεπίδραση τῶν πολιτικῶν θεμάτων, τότε θεωρεῖται ἄρκετὰ δύσκολη κάθε πρόβλεψη ἢ μελλοντικὸς προγραμματισμὸς χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ ἐπιστημονικὴ διάγνωση καί πρόγνωση ὄχι μόνον ἀποτελεῖ τὴ βάση γιὰ τὴ μελλοντικὴ πολιτικὴ πορεία ἀλλὰ καί καθιστᾶ προσεκτικὸ τὸν πολιτικὸ ὥστε νὰ ἀποφεύγει ἐσφαλμένως ἐνέργειες.

Ἡ ἀνάλυση ἀπλῶς τῶν διαφόρων πολιτικῶν προβλημάτων δὲν ἄρκει γιὰ νὰ εἶναι ἱκανοποιητικὰ τὰ ἀποτελέσματα. Ὁ πολιτικὸς ὄφειλε νὰ γνωρίζει ὅλες τὶς δυνατότητες πού ὑπάρχουν σχετικὰ μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν προβλημάτων πού τὸν ἀπασχολοῦν. Ἡ γνώση τῶν πιθανῶν ἐκδοχῶν ἐνὸς προβλήματος δίνει στὸν πολιτικὸ τὴ δυνατότητα νὰ γνωρίσει τὰ ὅρια τῶν πράξεών του πού δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τεξεπεράσει ἐφόσον θέλει οἱ ἐνέργειές του νὰ εἶναι ρεαλιστικὲς. Ἡ ἐπιστημονικὴ συμβουλὴ στὶς περιπτώσεις αὐτὲς εἶναι ἄρκετὰ σημαντικὴ. Μὲ τὸ μεθοδικὸ καί συστηματικὸ τρόπο ἔρευνας μπορούν νὰ δοθοῦν ὄχι μόνον οἱ δυνατὲς προοπτικὲς ἀλλὰ καί οἱ συνέπειες πού μορεῖ νὰ ἔχει μιὰ ἀπόφαση. Ἐνα παράδειγμα:³¹ Ὅταν ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς Τρούμαν κατὰ τὴ διάρκειά του πολέμου τῆς Κορέας ἔκανε τὴ σκέψη νὰ ἐ-

πεκτείνει τὸν πόλεμο στὴν Κίνα ριζοκινδυνεύοντας ἔτσι ἓναν παγκόσμιο πόλεμο, οἱ ἐπιστημονικοὶ ὑπολογισμοὶ μπόρεσαν νὰ ἀποδείξουν, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ὀρισμένες προϋποθέσεις (οικονομικὲς καί στρατιωτικὲς) γιὰ ἓναν ἐπιθετικὸ πόλεμο, καί ἔτσι ἐγκαταλείφθηκε ἡ ἀρχικὴ σκέψη.

Ἡ πρόβλεψη τῶν συνεπειῶν τῶν διαφόρων ἀποφάσεων ἐνισχύει τὴν ἱκανότητα τοῦ πολιτικοῦ νὰ κατανοεῖ σὲ βάθος τὰ πολιτικὰ προβλήματα. Ἡ σωστὴ ἐκτίμηση τῶν θετικῶν καί ἀρνητικῶν ἐκδοχῶν μιᾶς καταστάσεως δίνει τὴ δυνατότητα στὸν πολιτικὸ νὰ ἀποφύγει τοὺς κινδύνους. Σὲ πολλές ὁμως περιπτώσεις εἶναι δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, ἀκόμη καί στὸν ἐπιστημονικὸ σύμβουλο νὰ καθορίσει τὶς συνέπειες μιᾶς πολιτικῆς ἀποφάσεως. Ὅμως καί στὴν περίπτωση πού ἀντιμετωπίζεται κάποιος κίνδυνος, πάλι καλεῖται ὁ πολιτικὸς νὰ λάβει ἀποφάσεις. Ἡ συμβουλὴ τοῦ ἐπιστήμονα θὰ θεωρηθεῖ ἐδῶ περισσότερο ἀναγκαῖα ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ.

Ὁ ἐπιστήμονας ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ καθορίσει τὰ ὅρια κινήσεως τοῦ πολιτικοῦ. Ἐργαζόμενος ὀρθολογιστικὰ ἀπορρίπτει τὶς ἀρνητικὲς ἐκδοχὲς καί προσφέρει στὸν πολιτικὸ μιὰ σειρά ἀπὸ θετικὲς λύσεις. Ποιὲς ἀπὸ αὐτὲς θὰ ἐκλεγοῦν, εἶναι πλεόν θέμα τοῦ ὑπεύθυνου πολιτικοῦ. Ἡ διαφορά, λοιπόν, μεταξύ ἐπιστήμονα καί πολιτικοῦ δὲν βρίσκεται στὸ ὅτι ὁ ἓνας γνωρίζει περισσότερα ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἀλλὰ στὸ ὅτι ὁ ἐπιστήμονας γνωρίζει τὰ ὅρια τῶν γνώσεων καί δυνατοτήτων του, ἐνῶ ὁ πολιτικὸς πιστεῖει ὅτι καί σὲ περιπτώσεις πού δὲν κατέχει τὶς ἀπαιτούμενες γνώσεις μορεῖ, βασιζόμενος σὲ γνώμες ἄλλων, νὰ δώσει τὴ δέουσα γνώμη.

Ὁ ἐπιστήμονας μορεῖ νὰ ὑποδείξει στὸν πολιτικὸ ὄχι μόνον τὶς περιπτώσεις πού μοροῦν νὰ τὸν παραπλανήσουν, ἀλλὰ καί τὶς δυνατότητες πού ὁ ἴδιος ὁ πολιτικὸς ἔχει.³² Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι ὁ ἐπιστήμονας περιορίζει τὴν ἐλευθερία κινήσεως τοῦ πολιτικοῦ ἀλλὰ ἀπλῶς τὴν τοποθετεῖ μέσα στὰ δυνατὰ πλαίσια, ἐπὶ ὧστε νὰ ἀποφραγῶνται οἱ παραπλανήσεις καί νὰ γίνεται σωστὴ ἐκτίμηση τῆς καταστάσεως, γιὰ νὰ λαμβάνονται καί τὰ σωστὰ μέτρα.

Γεννᾶται ὁμως τὸ ἐρώτημα ἂν πρέπει ὁ ἐπιστήμονας νὰ περιορίζεται μόνον στὴν ἀνάλυση τῆς πολιτικῆς καταστάσεως καί νὰ ἔρευνᾷ τὶς δυνατὲς προοπτικὲς καί συνέπειες τῶν προβλημάτων ἢ νὰ παίρνει καί θέση στὴν πολιτικὴ καί νὰ προτείνει μέτρα.

Εἶδαμε πῶς ἀπάνω ὅτι ὁ ἐπιστημονικὸς σύμβουλος λαμβάνει μέρος στὴ δημιουργία τῆς πολιτικῆς, διακατεχόμενος ὅμως ἀπὸ τὸ αἶσθημα ὅτι δὲν τοῦ δίνε-

30. D. Singer: «The Problem of System Analysis in the International Relation», in: K. Knorr/S. Verba (Hrsg), *The International System: Theoretical Essays*, Princeton 1961, σελ. 77-92.

31. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 36.

32. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 38.

ται ἡ εὐκαιρία νά ἐκφράσει τοὺς συλλογισμούς του, γιατί πιστεύει ὅτι ἡ πολιτικὴ ἡγεσία ἀντιμετωπίζει τὰ προβλήματα μὲ διοικητικὰ κριτήρια καὶ κατὰ συνέπεια δυσκολεύει τὴν ἐπίλυσή τους. Ἡ προσπάθεια ὁμοῦ τοῦ ἐπιστήμονα νά γίνουν δεκτοὶ οἱ συλλογισμοὶ του δὲν ἀποδίδει πάντοτε. Ὁ ἐπιστήμονας θὰ πρέπει νά γνωρίζει ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν ἀιταίει μόνο ἀναλύσεις καὶ προγραμματισμούς ἀλλὰ καὶ τὴ γνώση τῶν διοικητικῶν θεμάτων. Μία ἐπιτυχὴς πολιτικὴ ὀφείλει νά συνδυάζει τὴ λήψη τῶν σωστῶν μέτρων μὲ τὴ γνώση τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν.³³ Ἡ πολιτικὴ δὲν πρέπει νά συγχέεται μὲ τὴν ἀνάλυση. Ἡ δημιουργικὴ πολιτικὴ βασίζεται φυσικὰ στὶς γνώσεις καὶ στὴ σωστὴ ἐκτίμηση τῆς καταστάσεως, χωρὶς ὁμως νά ἀποτελεῖ ἀναλογία στὴν ἀνάλυση. Ὁ πολιτικός βρίσκεται ὑπὸ τὴν πίεση τῶν πολιτικῶν ἀποφάσεων πού ὑποχρεοῦται νά λάβει μῆσα σὲ ἓνα χρονικὸ διάστημα. Ὁ ἐπιστήμονας ἀρχίζει ἀπὸ μιά δεδομένη κατάσταση καὶ προσπαθεῖ μὲ συλλογισμούς νά ἐρευνήσει τὸ μέλλον.

Ἐπομένως, μιά γενικὴ ἀποδοχὴ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνάλυσης μπορεῖ νά ὀδηγήσει εὐκολα σὲ ἓνα εἶδος δογματισμοῦ,³⁴ πού ὄχι μόνο χαλαρώνει τὴν ἰκανότητά του κέντρου λήψεως ἀποφάσεων ἀλλὰ καὶ παραβλέπει τὴν ἴδια τὴν πολιτικὴ. Καὶ αὐτό, γιατί θὰ ὑπάρχει ἡ τάση νά συνδυαστεῖ τὸ ὀρθολογιστικὰ καλύτερο, μέχρι νά συγκεντρωθοῦν ὅλες οἱ πληροφορίες, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν καθυστέρηση στὴ λήψη τῶν ἀποφάσεων. Τὸ ὀρθολογιστικὰ καλύτερο δὲν σημαίνει καὶ τὸ πολιτικὰ καλύτερο.³⁵

Ὁ πολιτικός, λοιπόν, ἀποφασίζει σὲ ποιά ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς θὰ πρέπει νά δοθεῖ προτεραιότητα, ὀρίζει ἀν ἀρχικὰ χρειάζεται ἢ ὄχι ἡ συμβουλὴ καὶ ἀποφασίζει ποῖος θὰ πρέπει νά ἐρωτηθεῖ. Τὸ γεγονός ὅτι ἀναζητᾷ κανεὶς τὴν καλύτερη ἔρευνα καὶ ἀνάλυση τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, δὲν σημαίνει ὅτι βρῆκε τὴ λύση τῶν προβλημάτων.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁμως πλευρὰ, ἡ συμβουλὴ εἶναι τότε μόνον δυνατὴ, ὅταν ὑπάρξει πράγματι μιά σαφὴς πολιτικὴ βούληση. «Μόνον στὰ γέφυρα μᾶς πολιτικῆς ἡγεσίας, πού εἶναι ἰκανὴ καὶ ἔτοιμη νά ἀναπτύξει πολιτικὰ κριτήρια, νά τοποθετηθεῖ πολιτικὸς σκοπὸς καὶ νά λάβει πολιτικὴς ἀποφάσεις, θὰ ἔχει ἡ ἐπιστημονικὴ συμβουλὴ τὰ ἐπιθυμητὰ ἀ-

ποτελέσματα... Ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν σκοποὶ κάθε ἔρευνα εἶναι περιττὴ.»³⁶

Ἄν οἱ πολιτικοὶ δὲν εἶναι σὲ θέση νά ἐκπληρῶσουν τὶς ὑποχρεώσεις τους, τότε δὲν θὰ ὑπάρχει καὶ ἐπιστημονικὴ συμβουλὴ πού νά παραμένει στὰ ἐπιστημονικὰ πλαίσια.³⁷

Ἐνα ἄλλο σημαντικὸ στοιχεῖο πού θὰ μπορούσαμε νά τονίσουμε ἐδῶ, εἶναι ἡ δυνατότητα τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου νά κάνει ἐποικοδομητικὴ κριτικὴ³⁸ στὶς πράξεις τοῦ πολιτικοῦ. Φυσικὰ, ὁ ἐπιστημονικός σύμβουλος δὲν μπορεῖ νά ἀποφασίσει κατὰ πόσο οἱ πράξεις τοῦ πολιτικοῦ εἶναι σωστές ἢ ὄχι· μπορεῖ ὁμως νά ἐξετάσει ἂν αὐτές ἀναποκρίνονται στὴν πραγματικότητα. Ὁ ἔλεγχος εἶναι ἀπαραίτητος, γιατί ἐξασφαλίζει τὴν ὀρθὴ πορεία τῆς πολιτικῆς καὶ ἀποτρέπει τυχόν ἐσφαλμένες ἐνέργειες. Ὁ ἐπιστήμονας ἔχει τὴ δυνατότητα νά ἐξετάσει ἂν π.χ. τὰ μέτρα πού λήφθηκαν ἐξυπηρετοῦν πράγματι τοὺς σκοποὺς ἢ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πού θὰ μπορούσαν νά εἶναι ἀποτελεσματικότερα. Ὁ ἔλεγχος στὰ λαμβανόμενα μέτρα δίνει ἐπίσης τὴ δυνατότητα στὸν ἐπιστήμονα νά ἐξετάσει κατὰ πόσο μποροῦν νά ὑπάρξουν ἀνεπιθύμητες συνέπειες, ἔτσι ὥστε νά ἀποφευχθοῦν ἐγκαιρὸς ἢ ἀκόμη νά περιοριστοῦν στὸ ἐλάχιστο. Πολλές φορές διαπιστώνεται ὅτι τὰ ληφθέντα μέτρα εἶναι ἑλλιπῆ καὶ δὲν ἐκπληροῦν ἀπόλυτα τοὺς σκοποὺς, πράγμα πού ἀναγκάζει τὸν πολιτικὸ νά ἐπανεξετάσει τὴν πολιτικὴ του καὶ νά λάβει τὰ κατάλληλα μέτρα.

Τελειώνοντας, δὲν θὰ πρέπει νά παραλείψουμε στὴ συνολικὴ αὐτὴ ἐργασία μας καὶ τὴν περίπτωση κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἐπιστὴμη θὰ γινόταν ὄργανο τῆς πολιτικῆς, δηλαδὴ τὴν περίπτωση μᾶς «πολιτικοποίησης τῆς ἐπιστῆμης».³⁹ Μὲ τὸν ὄρο «πολιτικοποίηση τῆς ἐπιστῆμης» ἐννοοῦμε—υἰοθετώντας ἔτσι τὶς ἀπόψεις τοῦ W. Bühl—«τὴν ὑποταγὴ τῆς ἐπιστημονικῆς ἰκανότητος σὲ πολιτικὸς σκοπός»,⁴⁰ ἢ διαφορετικὰ τὴ διαμορφώση τοῦ κύρους τῆς ἐκ μέρους τῶν διαφόρων πολιτικῶν ἡγεσιῶν καθὼς καὶ τὴ χρησιμοποίησή τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς γιὰ δικούς τους σκοποὺς.

Εἶδαμε πῶς πάνω τὴ χρησιμότητα τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς καὶ ἀναλύσαμε συνοπτικὰ τὴ θέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ συμβούλου στὴν πολιτικὴ. Εἶναι εὐλόγο νά ρωτηθεῖ κανεὶς τώρα κατὰ πόσο εἶναι δυνατό νά γίνῃ ἐκμετάλλευση τῆς ἐπιστῆμης, δη-

33. H. Kissinger, «Die administrative Stagnations», in: *Die Entscheidung Drängt*, Düsseldorf, 1961, σελ. 412.

34. H. Kissinger, «Die administrative Stagnations», in: *Die Entscheidung Drängt*, Düsseldorf, 1961, σελ. 413.

35. Βλ. τὴν ἀνάλυση τῆς ἐλληνοτουρκικῆς διενέξεως στὸ Αἴγαιο στὴ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ Π. Βαρβαρούση, *Konstellationsanalyse der Außenpolitik Griechenlands und der Türkei 1974/75 seit der Invasion der Türkei in Zypern*, München, 1979, σελ. 242, ὅπου τὰ δύο κράτη (Ἑλλάδα καὶ Τουρκία), συμπεριφερόμενα ὀρθολογιστικὰ, θὰ μπορούσαν νά ἐπιέλθουν σὲ ἓνα πόλεμο ἀπὸ φόβο μήπως ὁ ἀντίπαλος θὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς σκοποὺς πού συνδυάζονται μόνον μὲ τὰ ἀτομικὰ συμφέροντά του—ἓνα ἀποτέλεσμα δηλαδὴ πού καὶ τὰ δύο κράτη δὲν θὰ ἐπιθυμοῦσαν.

36. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 129.

37. H. Kissinger, *Die Entscheidung Drängt*, Düsseldorf, 1961, σελ. 406.

38. A. Morkel, *Politik und Wissenschaft*, Christian Wegner Verlag, Hamburg, 1967, σελ. 42.

39. W. Bühl, *Einführung in die Wissenschaftssoziologie*, Verlag C.H. Beck, München, 1974, σελ. 259.

40. W. Bühl, *Einführung in die Wissenschaftssoziologie*, Verlag C.H. Beck, München, 1974, σελ. 259.

λαδὴ ἐκμετάλλευση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς. Γνωρίζουμε ὅτι στοὺς κλάδους κυρίως τῆς οἰκονομίας, τῆς τεχνικῆς κτλ. ὑπάρχει μιὰ μεθοδικὴ συνεργασία ἐπιστήμης καὶ πολιτικῆς γιὰ τὴν ἀνακάλυψη νέων στοιχείων πού θά συντελέσουν στὴν αὐξησὴ τῆς οἰκονομικῆς καὶ βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Γνωρίζουμε ἐπίσης ὅτι τὰ κράτη ὑποστηρίζουν τὶς διάφορες ἐπιστημονικὲς ἐρευνες καὶ διαθέτουν τεράστια χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἔρευνα. Τὰ ἀποτελέσματα ὁμως τῆς ἔρευνας δέν περιορίζονται μόνο στό σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο προγραμματίστηκε ἡ ἔρευνα. Μιὰ γεωλογικὴ π.χ. ἔρευνα γιὰ τὴν ἀνακάλυψη πετρελαίου ἢ οὐράνιου δέν ἔχει μόνο οἰκονομικὴ σημασία, ἀλλὰ πολιτικὴ καὶ στρατηγικὴ. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἑλληνοτουρκικὴ διένεξη στό Αἰγαῖο.

Ἐπίσης εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἐπιστῆμη, τὶς περισσότερες φορές, δέ μπορεῖ νὰ ἐλέγξει ἡ ἴδια τὰ πορίσματά της, καὶ οἱ ἀνακαλύψεις τῆς παίρνουν συχνὰ ἐπικίνδυνες διαστάσεις. Ἡ διάσπαση π.χ. τοῦ ἀτόμου δέν εἶχε μόνο χρήσιμα ἀποτελέσματα γιὰ τὴ φυσικὴ ἀλλὰ χρησιμοποιήθηκε γιὰ πολιτικούς καὶ στρατηγικούς σκοποὺς μέ τὴν κατασκευὴ ἀτομικῶν ὀπλων. Παρόμοιους κινδύνους ἐγκυμονοῦν καὶ οἱ σημερινές ἀνακαλύψεις τῆς πυρηνικῆς φυσικῆς. Ἄλλὰ στὴν προσπάθεια τῆς ἐπιστήμης γιὰ ἀπόκτηση γνώσεων δέν θά πρέπει νὰ θεθοῦν καὶ ὀρισμένα ὄρια; Δηλαδή δέν θά ἦταν καλύτερα ὁ ἐπιστήμονας νὰ παρατηρεῖ ἀπὸ τὴν περαιτέρω ἔρευνα, ἂν διαπιστώσει ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας αὐτῆς μποροῦν νὰ ἔχουν δυσάρεστες συνέπειες;

Ἡ ἐπιστήμονας ἔχει ἤδη διαπιστώσει ὅτι οἱ ἐρευνητές του καὶ ἡ χρησιμοποίησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἔρευνας εἶναι δύο πράγματα πού δέν μποροῦμε νὰ τὰ ξεχωρίσουμε. Ἡ προσεκτικὴ στάσις του ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἔρευνάς του θά πρέπει νὰ εἶναι δικαιολογημένη. Ἡ ἀπαίτησή του νὰ μὴ χρησιμοποιηθοῦν τὰ ἀποτελέσματά του ἀπὸ τὸν πολιτικὸ ἐσφαλμένα δέν ἔχει νόημα· αὐτὸ διδάσκει τουλάχιστον ἡ Ἱστορία. Ἡ ἐπιστήμονας θά πρέπει νὰ ἀναγνωρίσει ὁ ἴδιος τοὺς κινδύνους καὶ νὰ ἀποσυρθεῖ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἀναγκαῖο. Ἡ ἐπιστημονικὴ συμβουλὴ θά διατηρήσει τὸ δημιουργικὸ της χαρακτῆρ μόνον ὅταν ὁ ἐπιστήμονας γνωρίζει νὰ χρησιμοποιεῖ σωστὰ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του. Στὴν περίπτωσιν πού ὁ ἐπιστήμονας θά διαπιστώσει κακὴ χρῆσιν τῶν ἀποτελεσμάτων του—ἐφόσον ἡ παραίτησή του δέν θεωρηθεῖ φρόνιμη—πρέπει νὰ δημοσιεύσει τὶς ἐρευνητικὲς του, ὥστε ἡ συζήτηση νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ στὴν κοινὴ γνώμη.

Φυσικὰ, ὑπάρχουν περιπτώσεις π.χ. σὲ θέματα ἀσφάλειας καὶ στρατηγικῆς πού οἱ ἐρευνητές θά πρέπει νὰ παραμείνουν μυστικὲς· αὐτὸ ὁμως θά γίνῃ ἐφόσον ἐξυπηρετοῦνται τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα.

Δεῖναι κακῆς συμπεριφορᾶς πού προσθέτουν στα ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστημονικῆς συμβουλῆς εἶναι ἀρκετὰ. Τὸ τραγικὸ παράδειγμα

μα τῆς πρόσφατης δικτατορίας στὴν Ἑλλάδα πού χρησιμοποιήθηκε καὶ ἐκμεταλλεύτηκε ἐπιστημονικὲς γνώσεις γιὰ νὰ διατηρηθεῖ στὴν ἐξουσία, δέν ἦταν ἀποτέλεσμα μιᾶς μόνο κατευθυνσῆς ἀλλὰ καὶ τῆς δολοφρεποῦς στάσεως ὀρισμένων ἐπιστημόνων πού ἔκαναν κακὴ χρῆσιν τῆς ἐπιστήμης καὶ συνέβαλαν ἔτσι ἔμμεσα στὴ διατήρησιν τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστώτος. Ἡ μετέπειτα ἀπομόνωσή τους ἀπὸ τὴ δημιουργικὴ ἐπιστῆμιν ἦταν ἡ δικαίη συνέπεια τῆς ἐσφαλμένης συμπεριφορᾶς τους.

Θεωροῦμε ἐπίσης σκόπιμο νὰ ἐξάρουμε ἀπὸ τὴ θέση αὐτῆ τὴ μεγάλη συμβολὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης στὴν ἐξέλιξη τοῦ κοινωνικοπολιτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ συστήματος τῆς χώρας μας. Μιὰ ἐμπειρικὴ ἀνάλυση τῆς θέσεως τοῦ Ἑλλήνα ἐπιστήμονα στὴν ἐξέλιξη τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας θά ἐπιχειρήσουμε σὲ ἄλλη μας ἐργασία. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος βρίσκεται σήμερα σὲ ἓνα σημεῖο ταχείας ἐξέλιξης· ἡ ἐθνικὴ ὀλοκλήρωσις κατὰ μεγάλο μέρος ἔχει ἐπιτευχθεῖ. Ὑπάρχουν ὁμως ἄλλοι παράγοντες (ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ), ὅπως π.χ. οἱ τάσεις γιὰ νεωτερισμό ἢ ὁ κίνδυνος νὰ ἀντιμετωπίζονται τὰ ἐθνικὰ θέματα σὰν προβλήματα δευτέρας κατηγορίας, γιὰ νὰ ἀναφέρουμε ὀρισμένους μόνον ἀπὸ αὐτοὺς, πού μποροῦν νὰ θεθοῦν σὲ κίνδυνον τὸ ἴδιο τὸ κοινωνικοπολιτικὸ μας σύστημα. Ἡ ἐπιστῆμη ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ συντονίσει τὶς ἀπεριόριστες δυνατότητες τῆς χώρας μας καὶ νὰ προσφέρει στὸν πολιτικὸ τὶς κατευθυντήριες γραμμές. Τὸ πρόβλημά μας δέν εἶναι μόνο πῶς θά διοικηθοῦμε μελλοντικά, ἀλλὰ πῶς θά συνδυασθεῖ ἡ λήψην ὀρθῶν ἀποφάσεων μέ τὴν ἐπαρκῆ γνώσιν τῶν πολιτικῶν προβλημάτων. Τὸ νὰ θεθοῦν οἱ διανοούμενοι καὶ γενικά οἱ ἱκανότεροι στὴν ὕλησιν αὐτῶν τῶν θέσεων ἐξαρτᾶται ὄχι μόνο ἀπὸ τὸ μορφωτικὸ σύστημα τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πολιτικὴν.

Ἡ ἐξέταση ὅλων αὐτῶν τῶν θεμάτων ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ συμβουλὴ στὴν πολιτικὴ ἔχει πολλὰ πτυχῆς. Δέν προετοιμαεῖ μόνο τὴν πολιτικὴν πράξιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλέγχει, ἀσκώντας ἐπικοινωνητικὴ κριτικὴ. Ἡ ἐπιστημονικὴ συμβουλὴ μπορεῖ νὰ προσφέρει μὲ τὴ μεθοδικὴ καὶ συστηματικὴ ἀνάλυσιν τῶν πολιτικῶν θεμάτων τὶς ἀπαραίτητες πληροφορίες γιὰ τὴ λήψην ἀποφάσεων καὶ ἀκόμη νὰ δίνει τὴ δυνατότητα στὸν πολιτικὸ νὰ ἐνεργεῖ ρεαλιστικά. Ὁ ρόλος τοῦ ἐπιστήμονα, λοιπόν, δέν ἔγκειται μόνο στὴν εὕρεσιν τῶν ἀπαραίτητων μέσων γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν τιθεμένων σκοπῶν, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐπιβεβαίωσίν τους, καθὼς ἐπίσης καὶ στὸν ἔλεγχον τῆς ἀκριβοῦς πραγματοποιήσεώς τους. Σκοποῦν τὸ δέν εἶναι ἡ πολιτικὴ ἀπόφασις, ἀλλὰ ἡ προετοιμασία τῆς. Αὐτὸ σημαίνει διαλεύκανσιν τῶν προβλημάτων σ' ὅλες τὶς πτυχῆς τους καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῶν συνεπειῶν τῶν λαμβανομένων μέτρων. Ὁ πολιτικὸς ἀντιμετωπίζει τὸ πρόβλημα τῆς σωστῆς ἐκτιμήσεως τῆς πολιτι-

κῆς καταστάσεως καὶ ἐπομένως τῆς σωστῆς λήψεως ἀποφάσεων. Ἐπιτυχῆς πολιτικὴ συμπεριφορὰ εἶναι ἐκείνη πού συνδυάζεται μετὰ τὴν ἐπιστήμη. Ὁ συνδυασμὸς τῆς ἐπιστήμης μετὰ τὴν πολιτικὴν δὲ σημαίνει τὴν ἀνάμιξη ἢ σύγχυση τῶν παραγόντων

πού τίς ἀπαρτίζουν, ἀλλὰ τὴ μεθοδικὴ προσπάθεια πού ἐπιτρέπει τὸν καθορισμὸ τῆς τυπολογίας «σκοπός-μέσα», ὥστε ἡ ἱεράρχηση τῶν ἀξιῶν νὰ εἶναι σαφῆς καὶ ἡ συμβουλή τοῦ ἐπιστήμονα νὰ παραμένει μέσα στὰ ἐπιστημονικὰ πλαίσια.